

Συνεντεύξεις του Μίκη Θεοδωράκη στους μαθητές του 3ου Γυμνασίου Μεγάρων, του 5ου Λυκείου Νικαίας, του Ελληνογαλλικού σχολείου της Αγίας Παρασκευής, του 12ου Δημοτικού Σχολείου Ξάνθης και στη στην Μαθητική Εφημερίδα «ΙΧΝΗΛΑΤΕΣ»
Συνέντευξη του Μίκη Θεοδωράκη στους μαθητές του 3ου Γυμνασίου Μεγάρων

1.- Ποια είναι η πιο ζωνηρή ανάμνηση από τα παιδικά σας χρόνια;

Μ.Θ. Η θάλασσα !

2.- Πώς και σε ποια ηλικία αποφασίσατε να ασχοληθείτε με τη μουσική;

Μ.Θ. Το πρώτο μου τραγούδι το έγραψα στα 1937, στην Πάτρα. Το πώς δεν το θυμάμαι. Πάντως μετά τη θάλασσα αγάπησα παράφορα την Μουσική.

3.- Η μουσική σας έδωσε τη δύναμη και το πάθος να υπερασπιστείτε την πατρίδα και την δημοκρατία ή το αντίθετο;

Μ.Θ. Αυτά τα πράγματα νομίζω ότι δεν ξεχωρίζουν. Δηλαδή η Πατρίδα, η Τέχνη, η Ελευθερία, η Μουσική, όλα εκφράζουν τον ολοκληρωμένο, τον ευαίσθητο και τον υπεύθυνο Άνθρωπο.

4.- Σας αρέσουν τα ξένα τραγούδια; Ποιο είδος μουσικής;

Μ.Θ. Μου αρέσει κάθε καλή μουσική πάνω από σύνορα και τεχνοτροπίες.

5.- Πώς καταφέρνετε να συνδυάσετε στο έργο σας διαφορετικά είδη μουσικής, από την συμφωνική έως την λαϊκή;

Μ.Θ. Θεωρώ ότι η Μουσική σε όλα τα είδη της αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο. Όμως για να ασχοληθείς με πολλά και διαφορετικά είδη εκτός από το ταλέντο θα πρέπει να έχεις προχωρήσει πολύ βαθειά στην σπουδή της μουσικής για να έχεις τα κατάλληλα εφόδια.

6.- *Θα γράφατε ποτέ τραγούδια διαφορετικά από το είδος μουσικής που σας αρέσει;*

Μ.Θ. Δεν κάνω ποτέ κάτι που δεν μου αρέσει ούτε κάτι που δεν πιστεύω.

7.- *Πώς κρίνετε το γεγονός ότι τα τραγούδια σας κάνουν μια δεύτερη και τρίτη «καριέρα» ανεξάρτητα από τον χρόνο και τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες γράφτηκαν;*

Μ.Θ. Δεν ασχολήθηκα με την μουσική για να διασκεδάσω τον κόσμο αλλά για να εκφράζω τον καλλίτερό του εαυτό, την ψυχή και το πνεύμα του. Κι αυτά είναι στοιχεία που έχουν διάρκεια, δεν είναι εφήμερα. Όταν η Τέχνη το πετύχει αυτό, τότε γίνεται κι αυτή διαχρονική όπως είναι διαχρονική η ψυχή και το πνεύμα του ανθρώπου.

8.- *Ποια θυμάστε ως καλύτερη και ποια ως χειρότερη στιγμή της καριέρας σας;*

Μ.Θ. Η καλύτερη ήταν όταν πρωτοάκουσα να παίζεται έργο μου που μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν απλώς νότες γραμμένες στο χαρτί και ήχοι που άκουγα μόνο εγώ στο μυαλό μου.

Οι χειρότερες στιγμές είναι όταν με πρόδωσαν φίλοι μου κι αυτό δυστυχώς μου συνέβη πολλές φορές και όχι μόνο στη μουσική.

9.- *Ποια είναι η γνώμη σας για τους νέους καλλιτέχνες; Πιστεύετε πως υπάρχουν στις μέρες μας ταλέντα που μπορούν να συνεχίσουν το δικό σας έργο;*

Μ.Θ. Έχω από καιρό αποτραβηχτεί από την ενεργό δράση και έτσι έπαψα να παρακολουθώ

τις εξελίξεις. Πάντως νομίζω ότι η ζωή συνεχίζεται και ασφαλώς γεννά καινούρια ταλέντα σε όλους τους κλάδους. Χρειάζεται όμως πάντοτε μεγάλη προσωπική προσπάθεια γιατί το ταλέντο από μόνο του δεν φτάνει.

10.- Σε μας που βρισκόμαστε σε μια άλλη εποχή από αυτή που εσείς δημιουργήσατε τα τραγούδια σας, ποιο τραγούδι θα μας βάζατε να ακούσουμε, για να γνωρίσουμε τον Μίκη Θεοδωράκη;

Μ.Θ. Έχω γράψει περίπου χίλια τραγούδια. Ο κύκλος τραγουδιών που κυκλοφόρησε πρόσφατα ονομάζεται «Ερημιά». Αυτά σας προτείνω να ακούσετε.

11.- Αν ξεκινούσατε στις μέρες μας την καριέρα εναντίον ποιου εχθρού θα πολεμούσατε;

Μ.Θ. Της υποκρισίας.

Συνέντευξη του Μίκη Θεοδωράκη στους μαθητές του 5ου Λυκείου Νικαίας

(Τις ερωτήσεις συνέταξαν οι μαθητές Πράπας Βάιος, Γκιοκα Ορνέλα)

1.- Θα θέλατε να μας μιλήσετε για τα παιδικά σας χρόνια; Πότε γράψατε τις πρώτες σας συνθέσεις;

2.- Πιστεύατε ότι θα ασχοληθείτε με τη μουσική; Τι είδους μουσική ακούγατε νέος;

3.- Ποιες ήταν οι συνθήκες εκείνες που σας οδήγησαν στην πολιτικοποίηση και στον αγώνα προάσπισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων;

Μ.Θ. Σας προτείνω να διαβάσετε δύο βιβλία μου (θα σας τα στείλω): τους «Δρόμους του Αρχάγγελου» (1ο τόμο) και το «Άξιος Εστί» (1ο τόμο). Εκεί θα μάθετε εκτός από τη δικιά

μου περίπτωση, πώς ήταν η ζωή στη χώρα μας εκείνες τις εποχές.

Όσον αφορά ειδικότερα την ερώτηση 3., όπως θα δείτε, το βασικό στοιχείο που με οδήγησε στη «στράτευση» ήταν η ξένη κατοχή με γενική ιδεολογική κατεύθυνση την κατάκτηση της Ελευθερίας και της Εθνικής μας Ανεξαρτησίας.

4.- Νοσταλγείτε κάποια συγκεκριμένη περίοδο της ζωής σας;

Μ.Θ. Από ιδιοσυγκρασία αποφεύγω να γυρίζω πίσω, να κοιτάζω προς τα πίσω. Πάντοτε, ακόμα και τώρα, με ενδιαφέρει το «αύριο», το μέλλον. Έπειτα κάθε φορά που θα 'ρθει -πολλές φορές χωρίς να το θέλω- η εικόνα των αγαπημένων προσώπων όπως της μάνας, του πατέρα και του αδερφού μου, που δεν υπάρχουν πια, νοιώθω ένα μεγάλο πόνο στην ψυχή μου. Η αλήθεια είναι πως έζησα και δύσκολα και όμορφα χρόνια. Όμως επειδή ό,τι έκανα είναι γιατί βασικά ήθελα να το κάνω, θα πω ότι ακόμα και τα δύσκολα χρόνια ήταν για μένα όμορφα και μόνο από την άποψη αυτή όταν τα σκέφτομαι κι αυτά, με πληγώνουν. Φαίνεται πως όταν είσαι νέος, κάνεις όνειρα που δυστυχώς πολύ σπάνια πραγματοποιούνται. Πόσο μάλλον η δική μου η γενιά που πλήρωσε με ποταμούς αιμάτων τα όνειρά της, που φυσικά προδόθηκαν, όπως συμβαίνει δυστυχώς με όλες τις ευγενικές πράξεις των ανθρώπων.

5.- Σήμερα δεν βιώνουμε συνθήκες όπως εκείνες που βιώσατε την περίοδο της Κατοχής και της Χούντα των συνταγματαρχών. Ποιο είναι το χρέος μας και ποιος είναι σήμερα ο εχθρός, εναντίον του οποίου πρέπει να αντισταθούμε;

Μ.Θ. Χαίρομαι που δεν κάνετε -όπως κάποιοι άλλοι- τέτοιες συγκρίσεις που δείχνουν τουλάχιστον άγνοια των συνθηκών και της ιστορίας. Γιατί τίποτα δεν συγκρίνεται με τις συνθήκες της Κατοχής. Τότε ζήσαμε το Απόλυτο Κακό μέσα στην Απόλυτη Δυστυχία. Όσο για την Χούντα νομίζω σ' αυτή την περίπτωση ταιριάζει η λέξη «ντροπή». Γιατί οι Έλληνες και οι ηγεσίες τους δέχθηκαν πάνω στην πλάτη τους μια χούφτα νάνους για επτά ολόκληρα χρόνια χωρίς ουσιαστική αντίσταση, ενώ στις Ασφάλειες, στις φυλακές και στις εξορίες σάπιζαν επίσης μια χούφτα ονειροπόλοι αγωνιστές χωρίς ουσιαστική συμπαράσταση.

Ίσως όμως με τη θυσία τους να συμβάλανε, ώστε να οδηγηθούμε στην κατάκτηση της Δημοκ

ρατίας

, για την οποία είμαστε περήφανοι. Και επειδή τυχαίνει να έχω ζήσει την Κατοχή και την Χούντα, σας λέω μόνο ότι η διαφορά τους από το σήμερα είναι όση της Νύχτας από τη Μέρα.

Φυσικά υπάρχουν και σήμερα πολλά αρνητικά... Ποιος εμποδίζει όμως τον Λαό να αγωνιστεί για να εξαλειφθούν; Λ.χ. κατά την άποψή μου το μεγάλο κακό σήμερα προέρχεται από την πολιτική των αμερικανών. Πώς, ποιοι και πόσοι παλεύουν σήμερα ουσιαστικά ενάντια σ' αυτή την πολιτική; Ένα άλλο μεγάλο κακό είναι η τηλεόραση. Ποιος όμως τη βλέπει και ποιος τη συντηρεί; Το κακό τραγούδι, τα reality, το κακό γούστο, την έλλειψη αγωγής και ήθους, την αναιδεια και την προκλητικότητα και τέλος τον εξοστρακισμό του κάθε ωραίου, καλού και αληθινού που υπήρξε σ' αυτή τη χώρα -όλα αυτά ποιος τα συντηρεί;

Στην Κατοχή λ.χ. σκότωναν, στη Χούντα εξόριζαν, τώρα τι είναι αυτό που εξαναγκάζει την μεγάλη πλειοψηφία του Λαού μας να τρέχει πίσω από την Ασχήμια και το Τίποτα και να περιφρονεί τις Αξίες; Τι κάνει ο Τύπος, τι κάνει η Βουλή, τα κόμματα, οι Δήμοι, τα συνδικάτα και οι λογής-λογής προσωπικότητες; Για να συνοψίσω, πιστεύω ότι τότε ήταν που οι άλλοι μας «έβγαζαν» τα μάτια, ενώ σήμερα τα «βγάζουμε» μόνοι μας.

Ίσως γι' αυτό πολλές φορές δεν βλέπουμε την πραγματικότητα. Ούτε τη χθεσινή ούτε τη σημερινή...

6.- Οι σημερινοί καλλιτέχνες διαθέτουν εκείνα τα βιώματα και τις εμπειρίες πολιτικού χαρακτήρα που θα τους εμπνεύσουν σε δημιουργία; Πιστεύετε ότι ο καλλιτέχνης πρέπει να «παρεμβαίνει» στα κοινωνικά δρώμενα και να έχει άποψη για τα κοινωνικά προβλήματα ή να ασχολείται μόνο με το είδος της τέχνης που υπηρετεί και να προσπαθεί για την αυτο-εξέλιξή του;

Μ.Θ. Μαζί με την κρίση που βλέπω να περνά η σημερινή ελληνική κοινωνία, βάζω και την κρίση που υπάρχει στον τομέα του Πολιτισμού, της Τέχνης και της Μουσικής. Οι αξίες δεν κρύβονται. Επομένως αν υπήρχαν σήμερα νέες αξίες, θα τις βλέπαμε κι αυτές μαζί με τα έργα τους και τη δημόσια στάση τους. Δυστυχώς όμως δεν υπάρχουν. Αυτή είναι για μένα η θλιβερή αλήθεια.

Και βέβαια ο καλλιτέχνης έχει όχι μόνο το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να παρεμβαίνει στα «κοινά» όπως ο κάθε πολίτης που ζει, εργάζεται, δημιουργεί και προσφέρει σ' αυτή τη χώρα. Η νοοτροπία που θέλει μόνο μια μερίδα (λ.χ. οι επαγγελματίες πολιτικοί) να έχει λόγο και να παρεμβαίνει στα κοινά, είναι ρατσιστική, για να μην πω «φασιστική».

Εδώ θα έλεγα ακόμα ότι δεν υπάρχει Τέχνη για δούλους αλλά μόνο για ελεύθερους ανθρώπους. Έτσι ο πραγματικός καλλιτέχνης, αυτός που δημιουργεί έργα για ελεύθερους, θα πρέπει να συμβάλει με τον προσωπικό του αγώνα, ώστε να υπάρχουν ελεύθεροι άνθρωποι, προκειμένου να εκτιμήσουν το έργο του. Το να περιμένει από τους άλλους να «βγάλουν το φίδι από την τρύπα»

Για την εργασία ομάδας παιδιών της β' Λυκείου του Γαλλικού τμήματος του LFH του Ελληνογαλλικού σχολείου της Αγίας Παρασκευής, με θέμα «Η ζωή και η δράση των Ελλήνων που κατέφυγαν στην Γαλλία κατά την διάρκεια της δικτατορίας του 1967 και πώς κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στα πολλά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους»

1.- *Γιατί φύγατε στην Γαλλία; Αισθανόσαστε πιο ασφαλείς εσείς και η οικογένειά σας εκεί;*

Μ.Θ. Στα 1970 η στρατιωτική χούντα με είχε καταδικάσει και βρισκόμουν φυλακισμένος στο στρατόπεδο του Ωρωπού. Επειδή όμως η υγεία μου δεν ήταν καλή, με είχαν μεταφέρει στην φυλακή του Νοσοκομείου «Σωτηρία». Για να με γλιτώσουν από τα νύχια της δικτατορίας, εκατοντάδες προσωπικότητες από την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Σοβ. Ένωση είχαν σχηματίσει επιτροπές για την σωτηρία μου. Αποτέλεσμα αυτής της διεθνούς κινητοποιήσεως ήταν να επιστρατευθεί ο Γάλλος δημοσιογράφος και πολιτικός Σερβάν Σρεμπέρ, που κατόρθωσε να πείσει τον Γεώργιο Παπαδόπουλο να με απελευθερώσει και να με παραδώσει σ' αυτόν, για να με μεταφέρει με ιδιωτικό αεροπλάνο στο Παρίσι. Μετά από ένα μήνα, τρεις Γάλλοι κατάφεραν να φυγαδεύσουν την γυναίκα και τα δύο παιδιά μου και να τους μεταφέρουν κι αυτούς μέσω Τουρκίας στην Γαλλία. Πρέπει όμως να πω ότι στο Παρίσι διαμέναμε ήδη από το 1954 έως το 1961 και διαθέταμε εκεί και δικό μας διαμέρισμα. Επίσης τα δυο παιδιά μας είχαν γεννηθεί στο Παρίσι. Έτσι μπορώ να πω ότι η Γαλλία είχε γίνει για μας δεύτερη πατρίδα.

2.- *Πώς νοιώθει ένας καλλιτέχνης και ταυτόχρονα ένας πολιτικοποιημένος άνθρωπος όταν «ξεριζώνεται» από την χώρα του γιατί δεν έχει άλλη επιλογή;*

Μ.Θ. Τουλάχιστον για μας η υποχρεωτική απομάκρυνση από την πατρίδα μας, αποτέλεσε μια μεγάλη τραγωδία. Γιατί άλλο είναι να επιλέγεις εσύ να ζήσεις στο εξωτερικό και τελείως άλλο να μην μπορείς να γυρίσεις στην χώρα σου.

3.- Η ζωή σας εκεί ήταν δύσκολη; Τα νέα από την Ελλάδα έφταναν εύκολα; Με ποιους τρόπους μαθαίνατε τι συνέβαινε στην Ελλάδα;

Μ.Θ. Για μας δεν ήταν δύσκολη, γιατί το Παρίσι ήταν για μένα η κύρια, θα έλεγα, βάση για τις επαγγελματικές μου ενασχολήσεις. Οι Εκδότες της μουσικής μου Σαλαμπέρ και Μάριο Μπουά, οι στενοί μου συνεργάτες όπως ο Ρεϊμόν Ρουλώ και η Λουντμίλα Τσερίνα, η Εταιρία ΣΑΣΕΜ για τα πνευματικά μου δικαιώματα, ακόμα και ο βιογράφος μου Ζάκ Κουμπάρ, είχαν την έδρα τους στο Παρίσι. Έτσι εξακολούθησα να εργάζομαι κανονικά γράφοντας μουσική για φιλμ, για συμφωνικές ορχήστρες, για χορωδίες κλπ. ενώ αργότερα σχημάτισα τη δική μου ορχήστρα, με την οποία από το 1970 έως το 1974 έδωσα σε όλο τον κόσμο χίλιες συναυλίες! Παράλληλα δεν έπαψα βεβαίως ποτέ να ασχολούμαι με την αντιδικτατορική δράση. Άλλωστε ήμουν Πρόεδρος του Πατριωτικού Αντιδικτατορικού Μετώπου (ΠΑΜ), του οποίου ήταν μέλος μεταξύ άλλων και η Μελίνα Μερκούρη.

Τα νέα από την Ελλάδα μας έφταναν από πολλές πηγές, όπως λ.χ. από τις ειδικές εκπομπές των ραδιοφωνικών σταθμών του Παρισιού, του Λονδίνου, του Μονάχου, της Κολωνίας και της Μόσχας. Παράλληλα η οργάνωσή μας είχε συνεχή επαφή με την Ελλάδα.

4.- Ο περίφημος Μάης του '68 που έφερε νέα πνοή ελευθερίας στους Γάλλους σας έκανε να ελπίζετε ότι θα αλλάξει κάτι στην Ελλάδα;

Μ.Θ. Το ξεσκήκωμα της ελληνικής νεολαίας προηγήθηκε κατά δέκα τουλάχιστον χρόνια, μιας και εδώ έως το 1949 είχαμε εμφύλιο πόλεμο. Αμέσως μετά εγκαθιδρύθηκε ένα σκληρό αστυνομικό καθεστώς. Οι εκτελέσεις συνεχίστηκαν έως το 1954, ενώ στις φυλακές παρέμεναν δεκάδες χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι. Οι τελευταίοι 5.000 απελευθερώθηκαν στα 1964-65. Από το 1958 η νεολαία άρχισε να ξεσηκώνεται για την Ελευθερία (Κίνημα του 1 - 1 - 4), για την Παιδεία (Κίνημα του 15%), για την Κύπρο. Οι συγκρούσεις κυρίως στην Αθήνα, έγιναν καθημερινές. Δεκάδες χιλιάδες νέοι και νέες με επί κεφαλής τους φοιτητές, έδιναν μάχες με την αστυνομία, με εκατοντάδες τραυματίες, ακόμα και νεκρούς. Όμως το κίνημα γιγαντώθηκε μέσα στα 1963 με τη δολοφονία του Βουλευτή της Αριστεράς Γρηγόρη Λαμπράκη. Αμέσως μετά σχηματίστηκε η νεολαία Λαμπράκη, της οποίας είχα την τιμή να είμαι Πρόεδρος. Η μαζικότητα της νεολαίας αυτής έφτασε τα 300.000 μέλη. Τώρα οι

συγκρούσεις γενικεύτηκαν σε όλη την Ελλάδα. Κορύφωση της μαχητικότητας και της μαζικότητάς της υπήρξαν οι Μαραθώνιες Πορείες με την συμμετοχή εκατοντάδων χιλιάδων νέων από όλη τη χώρα, καθώς και ο ξεσηκωμός της νεολαίας για την παρεκτροπή των Βουλευτών (τα περίφημα Ιουλιανά του 1965), όπου επί 70 μέρες πενήντα χιλιάδες νέοι καθημερινά έδιναν μάχες με την αστυνομία. Τότε ήταν που σκοτώθηκε και ο φοιτητής Σωτήρης Πέτρουλας, που έγινε σύμβολο αγώνα. Δεν είναι καθόλου απίθανο να έγινε η δικτατορία (1967) μπροστά στον φόβο που προκαλούσε σε κάποιους αυτή η γιγαντιαία μαχητική στάση της νεολαίας. Οι στόχοι μας ήταν ίδιοι με κείνους του Μάη '68. Μόνο που τότε όλοι οι τοπικοί ηγέτες αυτού του κινήματος βρισκόταν στις φυλακές και στις εξορίες. Είναι φυσικό λοιπόν να βλέπουμε την εξέγερση στο Παρίσι και στις άλλες πρωτεύουσες σαν ένα αισιόδοξο μήνυμα και για μας τους ίδιους που βρισκόμασταν πίσω από τα σίδερα και για την χώρα μας που στέναζε κάτω από την μπότα της δικτατορίας.

5.- Πότε επιστρέψατε στην Ελλάδα; Ήταν εύκολα για σας μετά από τόσο δύσκολα χρόνια να προσαρμοστείτε στην χώρα σας; Η αγάπη του κόσμου σας βοήθησε;

Μ.Θ. Γύρισα στην Αθήνα με ένα τσάρτερ φορτωμένο με Γάλλους τουρίστες αμέσως μετά την επάνοδο του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Αυτή ήταν για μένα η ομορφότερη μέρα της ζωής μου. Εγώ προσωπικά έζησα για δυο χρόνια (1974-76) μέσα σ' ένα όνειρο, αν σκεφτεί κανείς ότι έδινα κάθε 3-4 μέρες και μια συναυλία. Γυρίσαμε έτσι όλα τα στάδια της χώρας, ακόμα τις πιο μικρές πόλεις. Βλέπετε, η μουσική μου ήταν απαγορευμένη για εφτά ολόκληρα χρόνια και ο λαός διψούσε να την ακούσει.

Δυσκολίες φυσικά υπήρχαν, κυρίως στον πολιτικό τομέα, όμως το σημαντικό για μας ήταν ότι είχαμε πια ένα γνήσιο δημοκρατικό καθεστώς και πραγματικές ελευθερίες, για το οποίο καθεστώς και τις οποίες ελευθερίες η δική μου γενιά πάλεψε ασταμάτητα επί τρεις ολόκληρες δεκαετίες μέσα σε πολύ σκληρές συνθήκες ξεκινώντας από την εποχή της εθνικής μας αντίστασης κατά των Γερμανών κατακτητών (1941-44).

Εμένα ειδικά με στήριξε αφάνταστα η αγάπη του κόσμου τόσο για το μουσικό μου έργο όσο και για την αγωνιστική μου δράση.

Ερωτήσεις από τους μαθητές της 3ης Γυμνασίου Γαλλικού - Διεθνούς - Ελληνικού τμήματος

1. Πώς και σε ποια ηλικία αποφασίσατε να ασχοληθείτε με τη μουσική; Ποιες πιστεύετε ότι υπήρξαν οι κυριότερες πηγές έμπνευσης για το (τεραστίων διαστάσεων) έργο σας;

2. Όταν ήσασταν στην ηλικία μας, έφηβος, ακούγατε μουσική και -αν ναι- τι είδους; Και για τη σύγχρονη μουσική δημιουργία, τι γνώμη έχετε, πιο συγκεκριμένα για τους τραγουδιστές αλλά και για τα 'ριάλιτι' που 'βγάζουν' τραγουδιστές;

3. Πώς σκεφτήκατε να εντάξετε λαϊκά στοιχεία στις μουσικές σας συνθέσεις μελοποιώντας ποιητές όπως ο Ελύτης ή ο Ρίτσος; Στη δική σας ζωή, τι παρουσία είχε η ποίηση;

4. Τα θέματα πολλών τραγουδιών σας στρέφονται γύρω από την ελευθερία, τον έρωτα, τα προβλήματα του απλού λαού. Θα θέλατε να δημιουργήσετε συνθέσεις ή να μελοποιήσετε ποιήματα και με κάποια άλλα θέματα και -σε αυτήν την περίπτωση- ποια;

5. Έχετε συνθέσει συμφωνικά έργα καθώς επίσης και τραγούδια, άλλα λαϊκά και άλλα αποκαλούμενα ελαφρά. Σε ποιο είδος μουσικής νιώθετε πιο κοντά σήμερα;

6. Η πιο γνωστή σας μουσική δημιουργία, στην Ελλάδα ίσως και παγκοσμίως, είναι ο Ζορμπάς. Από πού αντλήσατε την έμπνευση;

7. Οι ελληνικές παραδόσεις έπαιξαν ρόλο στη σύνθεση του έργου σας; Με ποιον τρόπο;

8. Ποια είναι η αγαπημένη σας μουσική σύνθεση, το όργανο που προτιμάτε, η συναυλία που έχει μείνει στη μνήμη σας; Και από την άλλη, υπάρχει κάποια δημιουργία ή κάτι άλλο στη ζωή σας για το οποίο έχετε μετανιώσει;

9. Βλέπετε γενικά τη μουσική σαν έναν άλλο κόσμο, έναν κόσμο που μπορεί να λύσει προβλήματα;

10. Η σημερινή ιδεολογία, των νέων ιδιαίτερα ανθρώπων, θεωρείτε ότι προβάλλεται επαρκώς μέσα από τη μουσική που γράφουν οι συνθέτες του 2000 (κάτι που συνέβαινε παλαιότερα, όπως στις δεκαετίες του '60 και του '70);

11. Πιστεύετε ότι η μουσική αγγίζει οριακά σημεία πολύ υψηλής ή πολύ χαμηλής ποιότητας κατά περιοδικά διαστήματα και ότι, έτσι, μπορούμε να ελπίζουμε σε καλύτερη ελληνική ή ξένη μουσική μετά από μερικά χρόνια;

12. Τι θα είχατε να συμβουλέψετε τους νέους σχετικά με τη μουσική -ελληνική και ξένη- που ακούνε σήμερα;

13. Συμμετείχατε ενεργά στην Αντίσταση κατά τη δεκαετία του '40 και -εάν ναι- ποιοι λόγοι σας ώθησαν σε αυτό; Ποια ήταν η θέση και η δράση σας επί δικτατορίας Παπαδόπουλου;

14. Πιστεύετε ότι η κοινωνία έχει αλλάξει σε βάθος από τη δεκαετία του 1960, όταν ήσασταν νέος; Αν ναι, προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο;

15. Η δημοσιότητα θεωρείτε ότι άλλαξε και επηρέασε τη ζωή σας ή τον χαρακτήρα σας;

16. Τι θα συμβουλεύατε τους νέους της εποχής μας; Ποια εφόδια νομίζετε ότι πρέπει να έχουν για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των καιρών μας; Και τι πιστεύετε για την παιδεία σήμερα;

17. Πόσο δύσκολο είναι να επικρατήσουν στη σημερινή κοινωνία οι αξίες για τις οποίες αγωνιστήκατε, δηλαδή η ειρήνη, η ισότητα, η δικαιοσύνη, δεδομένης της κατάστασης που κυριαρχεί με τους πολέμους και την κοινωνική ανισότητα;

ΜΘ. Είναι γνωστό ότι ο ελληνικός λαός έχει σοβαρό πρόβλημα με την δυτική μουσική τέχνη. Η ελληνική μουσική παράδοση έχει διαμορφώσει ένα γηγενή μουσικό κόσμο που προσφέρει όσα έχει να προσφέρει σε ένα ευαίσθητο και ευφάνταστο λαό με τη δική μας

μουσική τέχνη. Προσωπικά υπήρξα και είμαι διχασμένος ανάμεσα στην δυτική και την ελληνική τέχνη. Εθνική Μουσική Σχολή. Αναζήτηση της μουσικής τραγωδίας σε φόρμες δυτικές. Μπαλέτα. Κοντσέρτα για πιάνο, για τσέλο κλπ. Επιστροφή στο τραγούδι -το έντεχνο ελληνικό-, απόπειρα πρόσμιξης δυτικών τεχνικών αισθητικής, «Άξιον Εστί», "Canto General". Επιστροφή στην συμφωνική μουσική και στα ορατόρια. Είσοδος στην «Τετραλογία».

Με το τελευταίο μπορώ να παίρνω από όλα τα προαναφερόμενα είδη, όσα θεωρώ ώριμα, στερεά και αντάξια του νέου μου στόχου που είναι η δημιουργία μιας αμιγούς ελληνικής μουσικής τραγωδίας με την σφραγίδα, ας πούμε, μιας οικουμενικής ελληνικότητας εμπλουτισμένης με όλα τα βιώματα, τις επιρροές, τις τεχνικές, την αισθητική, τα πιστεύω, τους οραματισμούς κλπ. που υπέπεσαν σε όλα αυτά τα χρόνια στην αντίληψή μου και που με έκαναν να γίνω αυτός που είμαι: Αθηναίος, Κρητικός, Έλληνας, επαρχιώτης, Παριζιάνος, Βερολινέζος, Ιταλιάνος, Ασιάτης, Ευρωπαίος, λαϊκός, αριστοκρατικός, σοφός, απλοϊκός, μοναχικός, μαζικός, αριστερός, πατριώτης και τόσα άλλα.

Αυτές οι ποικίλες βιωματικές, θετικά πανσπερματικές εμπειρίες κατ' εικόνα και ομοίωση του κόσμου χωρίς σύνορα που ζούμε, εκ παραλλήλου με τις συνεχείς ασχολίες μου με όλα τα είδη της μουσικής, με την μελοποίηση των ποιητών, με ντόπιες και ξένες ορχήστρες και χορωδίες, ήταν επόμενο να έχει αποτέλεσμα την εξέλιξη της χορωδιακής και ορχηστρικής μου γραφής. Εκείνο που πάντως απέφυγα συστηματικά ήταν να ξαφνιάσω, να πρωτοτυπήσω με εξωτερικά κραυγαλέα μέσα, μόνο και μόνο για να εντυπωσιάσω.

Δεν αρνούμαι ότι αρκετές φορές το καινούριο εμφανίστηκε με λαμπερά αστραφτερά ηχητικά ενδύματα. Πρόκειται όμως σαφώς για εξαιρέσεις. Έπειτα σε μένα δεν ταίριαζε ποτέ το εξωτερικό, το κραυγαλέο. Γι' αυτό θέλησα ό,τι καινούριο κι αν είχα να πω, να το πω μ' έναν τρόπο που να φανερώνεται σιγά-σιγά αλλά -αν ήταν δυνατόν- καταλυτικά. Η μεγάλη μου εμπειρία με οδήγησε σε συμφωνικές γραφές (χορωδία-ορχήστρα) που ο υπεύθυνος μαέστρος θα πρέπει να ψάξει σοβαρά για να ανακαλύψει και να αποκαλύψει. Ε λοιπόν, αυτό το είδος των μαέστρων αναζητώ και είμαι βέβαιος ότι κάθε φορά που θα ανακαλύπτουν τα κλειδιά της μουσικής μου, θα γίνονται ευτυχέστεροι και νομίζω αξιότεροι ως προς το έργο μου.

Αυτή η ζωντανή πανσπερμία στον υψηλότερο και στον πιο «αγοραίο» βαθμό της, ήθελα να υπάρχει, όμως μέσα σε μια αυστηρή ενότητα και αλληλουχία, ώστε κάθε στιγμή η κάθε στιγμή να προσφέρει το υψηλό και άμεσο, το σύνθετο και το απλό, το διαχρονικό και το επίκαιρο, το κοσμοπολιτικό και το ρωμαίικο, την μία αλήθεια και την κοινοτοπία που συμφιλιώνει.

Στα πρώτα χρόνια της ώριμης συνθετικής μου εργασίας υπήρχαν πολλά εξωτερικά ερεθίσματα, κυρίως πνευματικά και ιδιαίτερα μουσικά, που καθόριζαν σε μεγάλο βαθμό τις μουσικές μου αναζητήσεις. Όμως όσο περνούσε ο καιρός και προχωρούσα στην αποκάλυψη ενός δικού μου προσωπικού ύφους και τρόπου γραφής, η βασική δύναμη που με ωθούσε προς την σύνθεση νέων έργων γινόταν βασικά εσωτερική. Η αυτογνωσία του αποτελέσματος με οδηγούσε έπειτα από κάθε σύνθεση στην ανάγκη να πάω ακόμα παραπέρα προς την κατάκτηση του ιδεώδους μουσικού έργου που υπήρχε μέσα μου, όμως με μορφή ομιχλώδη, και εγώ θα έπρεπε να πλησιάσω ακόμα περισσότερο για να το ανακαλύψω και να το αποτυπώσω. Έτσι η σύνθεση έγινε για μένα ένα καθαρά πνευματικό «παιχνίδι». Μια βαθειά ψυχική ευχαρίστηση που μου χάριζε και μου χαρίζει πληρότητα και γαλήνη.

Όλες αυτές οι σκέψεις με οδήγησαν τελικά στην σύνθεση μουσικών έργων που θα χώριζα χονδρικά σε δύο βασικές κατηγορίες:

A) Τα καθαρά συμφωνικά, βασισμένα σε οργανικά σύνολα (Μουσική Δωματίου, Συμφωνίες, Κοντσέρτα και Μπαλέτα)

B) Έργα βασισμένα σε ποιητικά κείμενα (Κύκλοι τραγουδιών, Ορατόρια, Όπερες, Μουσική για Αρχαίο Δράμα).

Στα τελευταία 25 χρόνια είχα την μεγάλη ευτυχία να δω τα έργα μου να παίζονται, να ηχογραφούνται και να κυκλοφορούν διεθνώς από εξαιρετικά ξένα συγκροτήματα και διεθνείς δισκογραφικές εταιρίες, όπως λ.χ. την Τριλογία των Λυρικών μου Τραγωδιών (Όπερών) «Μήδεια», «Ηλέκτρα» και «Αντιγόνη», τις Συμφωνίες αρ. 1, 2, 3, 4 και 7, το "Requiem", το Μπαλέτο «Ζορμπάς», το "Canto General", το "Canto Olympico", το «Καρναβάλι» (Suite-Ballet) κλπ.

Στους τελευταίους μήνες κυκλοφόρησαν συγχρόνως στην Γερμανία (την χώρα που γνωρίζει και αγαπά περισσότερο από κάθε άλλη την μουσική μου) η «Ραψωδία για τσέλο και ορχήστρα» σε δύο διαφορετικές εκτελέσεις. Η πρώτη με την Ορχήστρα του Aachen και σολίστ τον Johannes Moser και η δεύτερη με την Συμφωνική της Νυρεμβέργης και σολίστ τον Sebastian Hess. Το CD του Aachen περιλαμβάνει ακόμα την μουσική του μπαλέτου

«Οι εραστές του Τερουέλ»

, που συνέθεσα στο Παρίσι στα 1958 έπειτα από παραγγελία της Λουντμίλα Τσερίνα. Το δε CD της Νυρεμβέργης την

«Ραψωδία για κιθάρα και ορχήστρα»

με σολίστ τον Franz Halasz. Διευθυντές Ορχήστρας είναι οι Marcus Bosch (Aachen) και John Carewe (Νυρεμβέργη).

Ταυτόχρονα κυκλοφόρησε σε διπλό CD η πρώτη μου όπερα «Κώστας Καρυωτάκης» που παρουσίασε σε πρώτη εκτέλεση η Λυρική Σκηνή στα 1987. Αργότερα με την προοπτική μιας μεγάλης περιοδείας στην Γερμανία, αποφασίστηκε για λόγους οικονομίας να γίνει μεταγραφή του έργου για μικρό συμφωνικό σύνολο. Την εργασία αυτή ανέλαβε ο φίλος και συνεργάτης μου Henning Schmiedt τον οποίο εκτιμώ πολύ ως πιανίστα και ως ενορχηστρωτή. Η νέα ονομασία «Οι μεταμορφώσεις του Διονύσου» αποφασίστηκε για να βοηθήσει το ξένο κοινό στην κατανόηση του τόσο ελληνοκεντρικού λιμπρέτου. Δυστυχώς το όνομα «Καρυωτάκης» είναι εκεί παντελώς άγνωστο, ενώ ο Διόνυσος είναι φυσικά σε όλους γνωστός. Άλλωστε η αλλαγή αυτή ταιριάζει απόλυτα με την πεμπτοσύνη του έργου, όπου ο σύγχρονος Έλληνας ποιητής είναι για μένα κάποιος μακρινός απόγονος του διδύμου Απόλλων-Διόνυσος...

Η ηχογράφηση του έργου έγινε στα 1999 στο Στούντιο του Ραδιοφωνικού Σταθμού του Βερολίνου. Είχα την τύχη να διευθύνω δύο εξαιρετικά σύνολα: ένα πολωνικό, της όπερας του Γκντάνσκ, σολίστ και χορωδία και ένα γερμανο-πολωνικό, αποτελούμενο από πραγματικά καταπληκτικούς μουσικούς, που συγκρότησαν το μικρό συμφωνικό σύνολο. Όπως θα διαπιστώσει αυτός που θα ακούσει την ηχογράφηση, υπήρξε αυτό που συνηθίζεται να λέγεται «γερμανική τελειότητα» από την πλευρά των Γερμανών ηχοληπτών.

Τα CDs με τα συμφωνικά μου έργα δυστυχώς δεν είναι ευρέως γνωστά στην Ελλάδα. Πώς θα ήταν άλλωστε, εφ' όσον έως τώρα θα πρέπει να ψάξει κανείς να τα βρει μόνο σε 2-3 μεγάλα δισκοπωλεία των Αθηνών...

Ευτυχώς εδώ και λίγο καιρό η Εταιρία «Ερως» συνήψε συμβόλαιο με την γερμανική "Intuition" (των μουσικών Εκδόσεων "SCHOTT"), που έχει και τα περισσότερα έργα μου και έτσι δειλά αλλά σταθερά έχει αρχίσει να επεκτείνεται και σε άλλα καταστήματα η διάθεσή τους.

Τέλος πιστεύω ότι ένα μεγάλο βήμα πρόκειται να συντελεσθεί με την επικείμενη

κυκλοφορία από την Legend των έργων «Καρναβάλι» (με την Ορχήστρα των Χρωμάτων), «Πρώτη Συμφωνία», «Οιδίπους Τύραννος», «Έρωσ και Θάνατος» και «Πανηγύρι της Αση-Γωνιάς» (με την ΚΟΑ), «Δεύτερη» και «Εβδομη» Συμφωνία με την Συμφωνική Ορχήστρα και Χορωδία της Πράγας), «Τέταρτη Συμφωνία» με την Συμφωνική Ορχήστρα Αθηνών και «Τρίτη Συμφωνία» από την Όπερα της Φρανκφούρτης. Όλα αυτά με βασικό στόχο την ελληνική αγορά. Γεγονός που πάνω απ' όλα με ικανοποιεί και με συγκινεί, δεδομένης της αγάπης μου για το ελληνικό κοινό.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2007

Μίκης Θεοδωράκης **Συνέντευξη για την 6η τάξη του 12ου Δημοτικού Σχολείου Ξάνθης, 2008**

1.- Τι σας ώθησε να γίνετε μουσικός;

Μ.Θ. Η αγάπη μου για την Τέχνη και ειδικά για την Μουσική.

2.- Από ποια ηλικία ασχοληθήκατε με τη μουσική;

Μ.Θ. Συστηματικά από 12 ετών.

3.- Οι γονείς σας συμφωνούσαν με αυτή την επιλογή σας;

Μ.Θ. Βεβαίως.

4.- Πώς ήσασταν σαν μαθητής στο σχολείο; Είχατε άλλα ενδιαφέροντα;

Μ.Θ. Μου άρεσε το σχολείο και σχεδόν όλα τα μαθήματα. Ήμουν καλός και είχα πολλά ενδιαφέροντα, όπως λ.χ. την συλλογή γραμματοσήμων.

5.- Μουσικός γεννιέσαι ή γίνεσαι;

Μ.Θ. Γεννιέσαι και εν συνεχεία γίνεσαι.

6.- Η πόλη μας, η Ξάνθη, είναι η γενέτειρα πόλη του Μάνου Χατζιδάκι. Πείτε μας δυο λόγια γι'αυτόν. Τι σας συνδέει;

Μ.Θ. Μεγάλη φιλία και αλληλοεκτίμηση.

7.- Ποιοι μουσικοί ή μουσικοσυνθέτες σας έχουν επηρεάσει;

Μ.Θ. Όλοι οι μεγάλοι τόσο στην συμφωνική όσο και στην λαϊκή μουσική.

8.- Υπάρχει κάποιο μουσικό όργανο που σας γοητεύει ιδιαίτερα;

Μ.Θ. Η ανθρώπινη φωνή.

9.- Πώς νιώθετε όταν βρίσκεστε πάνω στη σκηνή;

Μ.Θ. Θαυμάσια.

10.- Η έμπνευση έχει όρια;

Μ.Θ. Όταν υπάρχει, υπάρχει για κάθε στιγμή.

11.- Έχετε μελοποιήσει στίχους σημαντικών ποιητών όπως ο Νερούντα ή ο Ελύτης. Αναμφίβολα η μουσική σας φέρνει την ποίηση πιο κοντά στο λαό. Με ποια κριτήρια κάνατε την επιλογή της ποίησης που μελοποιήσατε;

Μ.Θ. Με την γνώση και με την αγάπη.

12.- Λέμε πως η μουσική ενώνει τους ανθρώπους και τους λαούς. Πόσο είναι εφικτό αυτό να γίνει στην πράξη;

Μ.Θ. Νομίζω πως αυτό συμβαίνει πάντα και μόνο η μωρία και η κακία των ανθρώπων μπορεί να το εμποδίσει.

13.- Ποια γνώμη έχετε για τη μουσική πραγματικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα;

Μ.Θ. Η Μουσική και βέβαια υπάρχει, μόνο που συχνά προσπαθούν να την κρύψουν ηχητικά και άλλα σκουπίδια.

14.- Κάνοντας τον απολογισμό σας, ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα σας δημιουργούνται;

Μ.Θ. Ότι η Τέχνη είναι απέραντη και η ζωή λίγη...

Συνέντευξη στην Μαθητική Εφημερίδα «ΙΧΝΗΛΑΤΕΣ» 2008

1.- Πότε μίλησε μέσα σας η μουσική και καταλάβατε ότι έχετε τη δυνατότητα να "γεννάτε" μελωδίες; Ήταν αυτό που ονειρευόσαστε από παιδί;

Μ.Θ. Έγραψα το πρώτο μου τραγούδι στα 1937 στην Πάτρα, σε ηλικία 12 ετών. Συγχρόνως μπήκα στο Ωδείο Πατρών, στην τάξη βιολιού. Συνέχισα να γράφω τραγούδια και κομμάτια για βιολί στον Πύργο (1939) και στην Τρίπολη (1940-43), όπου γνώρισα την Χορωδιακή Μουσική, κυρίως την εκκλησιαστική, οπότε άρχισα να συνθέτω θρησκευτικά έργα («Χερουβικά», «Σε υμνούμεν», «Κασσιανή»), που τα διηύθυνα κάθε Κυριακή στην εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας με τη δική μου χορωδία. Στα 1942, όταν πρωτοάκουσα την 9η του Μπετόβεν, αποφάσισα να αφιερωθώ ολοκληρωτικά στη μουσική και ιδιαίτερα στην συμφωνική. Έτσι στα 1943 άρχισα τις ανώτερες μουσικές μου σπουδές στο Ωδείο Αθηνών.

2.- Λατρευτήκατε από τους Έλληνες, που συνεχίζουν να σας θεωρούν ζωντανό μύθο. Πώς νιώθετε, όταν χιλιάδες κόσμου στις συναυλίες τραγουδούν με μια φωνή και έχουν κάνει δική τους τη μουσική που μοναχικά συνθέσατε;

Μ.Θ. Από έφηβος αγάπησα την Ελλάδα, από τον Όμηρο έως την εποχή μας και αφοσιώθηκα ολοκληρωτικά στον ελληνικό λαό. Όμως οι εποχές ήταν δύσκολες (πόλεμος, Εθνική Αντίσταση, εμφύλιος κλπ.) και μια τέτοια ολοκληρωτική όπως είπα αφοσίωση, σήμαινε αγώνες, κινδύνους και θυσίες. Δεν ήμουν όμως μόνος. Όλη η γενιά μου τυλιχτηκε μέσα στη δίνη της ιστορίας χαρίζοντας στην Ελλάδα τις μοναδικές στιγμές ελευθερίας, ανεξαρτησίας και υπερηφάνειας, από τις ελάχιστες που έζησε μετά το 1821. Παλέψαμε με δηλητηριώδεις δεινόσαυρους όπως ήταν ο γερμανικός ναζισμός, ο ελληνικός φασισμός και ο αγγλοαμερικανικός ιμπεριαλισμός αλλά όχι μόνο δεν γονατίσαμε αλλά κυριαρχήσαμε με τις ιδέες μας, το ήθος, τον πολιτισμό και τα τραγούδια μας. Τα ποτάμια αίμα που χύθηκαν από τα παληκάρια μας δεν πήγαν χαμένα. Ακόμα και σήμερα ποτίζουν τις βαθιές ρίζες του λαού μας και τον οδηγεί σε όποια καλή και ελεύθερη σκέψη και πράξη βλέπουμε σήμερα. Και ας μην το ξέρουν οι πολλοί. Τα λέω όλα αυτά, γιατί πιστεύω ότι στο πρόσωπό μου, στη ζωή, τους αγώνες και το έργο μου, βλέπετε ουσιαστικά αυτή τη γενιά και μόνο γι' αυτό δέχομαι την αγάπη σας. Μπορεί κι εσείς να μην το ξέρετε, γιατί οι «νικητές» μας φοβούνται ακόμα και τον ίσκιο μας. Δεν θ' αργήσει όμως ο καιρός που θα λάμψει η αλήθεια και που τα «όνειρα θα πάρουν εκδίκηση».

3.- Συναντήσατε στη διάρκεια της ζωής σας σπουδαίες προσωπικότητες. Ανάμεσά τους ένα σύμβολο που συνεχίζει να εμπνέει ακόμα, τον Τσε Γκουεβέρα. Μπορείτε να μοιραστείτε μαζί μας τις αναμνήσεις σας από τη γνωριμία μαζί του;

Μ.Θ.

4.- Πιστεύετε ότι γεννηθήκατε στη "σωστή εποχή"; Σας ρωτώ γιατί παρατηρώ ότι προσωπικότητες τόσο σημαντικές όπως εσείς, αλλά και τόσοι άλλοι σε κάθε τομέα της Τέχνης αλλά και της πολιτικής, με διεθνή ακτινοβολία, δεν υπάρχουν πλέον στην εποχή μας. Αυτό σε τι οφείλεται κατά τη γνώμη σας;

Μ.Θ. Μίλησα πιο πάνω για την γενιά μου. Τώρα με αναγκάζετε να σας πω ότι με τη λέξη αυτή εννοώ τον εθνικό παλλαϊκό ξεσηκωμό που έχει τα ονόματα ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ δηλαδή το Απελευθερωτικό Μέτωπο, τον Λαϊκό Επαναστατικό Στρατό και την φλογερή αντιστασιακή νεολαία με τα 2 εκατομμύρια μέλη σε μια Ελλάδα με 7-8 εκατομμύρια κατοίκους. Καταλαβαίνετε λοιπόν ότι μέσα σ' αυτή τη λαοθάλασσα φύτρωσε και φούντωσε ο ανθός του λαού μας. Εμείς στην ΕΠΟΝ είχαμε για σύνθημα «Τραγουδάμε και πολεμάμε». Που σημαίνει ότι για μας -όπως και για όλους όσους πάλευαν- Αγώνας, Πολιτική και Τέχνη ήταν ένα και το αυτό. Διαβάζαμε, συζητούσαμε και παράλληλα τραγουδούσαμε με το όπλο στο χέρι. Να από πού βγαίνει αυτό που λέτε για μένα, ότι ανήκω τόσο στον τομέα της Τέχνης όσο και της Πολιτικής. Όμως δυστυχώς ηττηθήκαμε και οι αντίπαλοί μας γνώριζαν ότι για να μας εξαλείψουν τελειωτικά έπρεπε να μας ξεριζώσουν από την καρδιά της Ελλάδας και του ελληνικού λαού. Όχι μόνο να μας σκοτώσουν, να μας σακατέψουν σωματικά αλλά ταυτόχρονα να εξοντώσουν τη σκέψη μας, το ήθος μας, την ιδεολογία μας και την πολιτιστική μας προσφορά. Αν σήμερα βρίσκομαι ανάμεσα στους λίγους που επέζησαν, το οφείλω στη μουσική μου και ιδιαίτερα στα τραγούδια μου που ριζώσαν μέσα στους Έλληνες και γι' αυτό όσο κι αν προσπάθησαν και προσπαθούν ακόμα να με φιμώσουν και να με σβήσουν απ' τον χάρτη, δεν τα καταφέρνουν. Γιατί μπόρεσα να εξαπλώσω το έργο και τις ιδέες μου τόσο πλατειά, ώστε να γίνει άυλος μύθος -όπως λέτε κι εσείς- που δεν τον αγγίζουν τα φαρμακερά βέλη. Μην περιμένετε λοιπόν να υπάρχουν σήμερα πολλά τέτοια παραδείγματα. Μονάχα από σας τα νέα παιδιά με την αγνότητα που έχετε, βλέπω ότι μπορεί να ξεπεταχτούν αύριο αυτοί που θα αρπάξουν τη σκυτάλη από την Αναγέννηση του ΕΑΜ και θα συνεχίσουν αφήνοντας πίσω τους αυτά τα ψυχικά, τα ηθικά, τα πολιτικά και τα ανθρώπινα ερείπια με τα οποία σκέπασαν τη χώρα μας οι ξένοι και ντόπιοι «νικητές» μας.

5.- Παρατηρώντας τη δική μας γενιά, ποιοι είναι οι φόβοι σας, ποιες οι προσδοκίες και οι ελπίδες σας; Τι θα θέλατε να απευθύνετε στη δική μας γενιά που προσπαθεί να οραματιστεί το μέλλον της, μέσα σε μία κοινωνία που μάλλον αμηχανία της προκαλεί;

Μ.Θ. Νομίζω ότι απάντησα ήδη. Όμως θα 'θελα να επισημάνω μερικά πράγματα ακόμη. Ακούω σήμερα παντού να διαμαρτύρονται για την κακοδαιμονία της εποχής μας. Αυτό είναι η αλήθεια. Όμως θα πρέπει να ξέρετε ότι η ανθρώπινη ιστορία είναι όπως ο ωκεανός με τα μεγάλα κύματα που ανεβαίνουν και κατεβαίνουν συνεχώς. Έτσι και σε μας η πάλη ανάμεσα στο Καλό και στο Κακό, στην Αρμονία και το Χάος, στην Ευημερία και τη Δυστυχία αποτελούν τους σταθμούς μιας ασταμάτητης πορείας. Ποιο είναι το σταθερό σημείο;

Πρώτον ότι η ζωή είναι ωραία. Η ζωή είναι μια Δωρεά. Και Δεύτερον ότι για μας τους Έλληνες η χώρα μας είναι ωραία, ο λαός μας είναι καλός και η ιστορία μας είναι πλούσια. Έτσι γι' αυτούς τους δυο λόγους πρέπει πρώτα να αγαπήσουμε τη ζωή εκτιμώντας τη μεγάλη δωρεά που μας έγινε να γεννηθούμε και δεύτερον να συνειδητοποιήσουμε ότι μπορεί γύρω μας να γίνονται «σεισμοί και καταποντισμοί», όμως εμείς δεχτήκαμε και οφείλουμε την φυσική της ομορφιά να την κάνουμε ομορφότερη και την καλή πάστα του λαού μας καλλίτερη. Με άλλα λόγια να αγαπήσουμε (όπως κάναμε στα δύσκολα χρόνια της ξένης κατοχής) την Ελλάδα από τον Όμηρο ως τον Γιάννη Ρίτσο και τον ελληνικό λαό, στον οποίο θα πρέπει να αφιερωθούμε ολοκληρωτικά, φανατικά και απόλυτα. Εάν ο καθένας και η κάθε μία από σας μπορέσει να υψωθεί σ' αυτά τα δυο μέγιστα «Χρέη», τότε είναι σίγουρο ότι μπορεί να βρεθεί ένας καθαρά δικός μας, ελληνικός δρόμος, που αφηφώντας όσα γίνονται γύρω μας, θα εξασφαλίσει την ευτυχία που μας πρέπει.